

However, despite the importance of issues related to the socio-cultural consequences of globalization, they have not received adequate coverage in contemporary cultural studies, then this article is an attempt to identify substantive prerequisites of globalization, due to the need to identify the general trends of world development.

Among recent works on the research topic singled work in which globalization is viewed in the context of global development, is justified by the idea that the world is becoming more homogeneous in economic, social, cultural and political terms, that is the spread and acceptance of the standards under which refers to the model of economic, political and social development that emerged in the West and were spread across the planet, labor, and which advocates the thesis of the division of the world, as reflected in the consolidation of the countries and regions of different statuses and roles in the system of global division of labor and well as the rise of conflict in the world, as evidenced by the increasing number of "hot spots", the expansion of international terrorism, etc., as well as works about the two trends of world development – the universalization of the world and its fragmentation.

The result of this research is to analyze the author's conclusion that the issue of globalization, being the most discussed in modern writings on economics, political science, cultural theory, philosophy, international relations or other disciplines at the same time remains one of the most controversial issues, including evaluation of different approaches and researchers vary considerably.

The article involving evidence drawn attention to the fact that globalization should not be confused with symptoms of the modern world, as modernization, westernization, universalization and more.

Among a set of objective and subjective causes of globalization, which appeared simultaneously and without globalization could not statement as a phenomenon, the author singles out the following : move a number of countries from post-industrial to an information society, of a system of economic relations, the activities of international institutions and organizations and multinationals, the collapse of the project of modernity, and the collapse of the Soviet Union and a number of transition countries of Eastern Europe to the capitalist path of development. The authors noted that these preconditions are not intended to be exhaustive and require further study, as the story raises many issues of debate: some believe that global processes began with the Age of Discovery, someone – from Kant, and some of the printing.

The author believes that a sound is the thesis of globalization beginning in the second half of the XX century, more precisely in the years 1945-1975, and since the late 1990s began another period of globalization, which is characterized by certain features that are closely associated with the disclosure of article prerequisites. This is a clear increase U.S. influence – not only political, economic and financial, but also informational, technological, which in some cases is not just important, but critical, conscious desire to use this effect in accordance with national interests and values of the United States, affects any and all global issues. In addition, advances in the field of STD information and communication, the expansion of international contacts, especially the rapid development of the Internet led to the development of global community, where national borders are becoming increasingly conventions.

In conclusion, the author notes that the bulk of the global issues currently making their finds. This is primarily due to their enormous complexity, a huge scale and the lack of individual countries and the international community in general, the necessary resources and political will, but also because of the needs of everyday life that distract from the longer term, due to disagreements between countries and inequalities between them.

Keywords: globalization, modernization, westernization, universal, culture.

УДК 008.130.1

Віктор Михайлович Романуцький
здобувач

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ ГЕТЕРОГЕННОСТІ В ДОСЛІДЖЕННІ КУЛЬТУРНОГО ВИМІРУ "ІНДИВІДУАЛІЗМ-КОЛЕКТИВІЗМ"

У статті окреслено основні світоглядні трансформації та наукові тенденції, які сприяли формуванню сучасних підходів до дослідження культурного виміру "індивідуалізм-колективізм" на засадах наукової гетерогенності, міждисциплінарності та плюралізму. Значну увагу приділено визначенню основних підходів та проблемі подолання суперечності у пріоритетності дослідження індивідуальних чи культурно-суспільних детермінант у вивченні індивідуалізму-колективізму.

Ключові слова: індивідуалізм, колективізм, міждисциплінарність, науковий підхід, методологія, крос-культурні дослідження.

Прагнення створити універсальну дефініцію поняття "культура", класифікувати культури за різними параметрами, визначити низку якостей, які можна вважати універсальними щодо всього розмаїття культур, не одне десятиліття домінують у дослідженнях представників різних галузей наукового життя – філософів, соціологів, психологів (соціальних, крос-культурних, етнічних), антропологів та ін. Тому загалом зрозуміло, чому погляди на проблеми індивідуалізму і колективізму в історичній ретроспективі представлені в напрацюваннях представників різних наук, здобутки яких вплинули на формування їх сучасного розуміння в культурології.

Крім того, суперечності у дослідженні тих культурних феноменів, які акцентують увагу або на індивідуальності людини, або на колективістських пріоритетах, спровокували створення різних наукових студій у межах однієї галузі знань. Вони часто не могли дійти згоди, що ж таки визначає формування відповідних диспозицій та ціннісних експектацій у суспільстві – людина, яка піклується про

задоволення власних інтересів та потреб, а відтак вибудовує культуру відповідно до власної мети, що відображається в відповідних мотивах поведінки, чи культура, в основі якої ідея цілепокладання, тобто спільні колективні дії. Тому варто наголосити, що саме наполягання на пріоритетності у дослідженні індивідуальних чи культурних (суспільних) чинників і зумовило формування таких різних за методологічним наповненням та методикою реалізації підходів до їх вивчення. Відтак звернення до їх аналізу уявляється важливим аспектом не лише для концептуального розуміння феноменів індивідуалізму і колективізму, а й для обґрунтування необхідності їх подальшого дослідження в умовах наукового плюралізму та дедалі зростаючої тенденції до міждисциплінарності.

Загалом розуміння того, що існують базові спільності, які мають різні забарвлення в різних культурах і виражаються в різних умовах побутування, сформувалося в 50-х роках ХХ століття. На першому етапі на формування методології дослідження дилеми індивідуалізм-колективізм вплинув розвиток кількісного методу, який визначив взаємодію традиційної етнології з дослідницькими технологіями демографії і соціології, що вплинуло на формування міждисциплінарного підходу в дослідженні цінностей [2].

Варто констатувати, що на сьогодні кількісний метод у поєднанні з міждисциплінарною методологією можна вважати основним у крос-культурних дослідженнях культурних дилем. Утім, звернемо увагу на низку інших особливостей та підходів, які вплинули на формування сучасної методології їх дослідження.

У 1961 р. американські культурантропологі Ф. Клакхон і Ф. Стробек створили теорію ціннісних орієнтацій, в якій визначили п'ять критеріїв – складних принципів, які визначають спрямованість мотивів людського мислення та поведінки під час вирішення різноманітних проблем: людська природа, відносини між людиною і довкіллям, час, діяльність, взаємовідносини між людьми.

Варто зазначити, що Флоренс Клакхон – дружина Клайда Клакхона, який у 50-х роках ХХ століття розробив систему бінарних опозицій ціннісних орієнтацій, які вважав своєрідними філософськими орієнтаціями – крайніми проявами людської природи, які формуються у людей під впливом необхідності вирішувати специфічні для їхніх умов побутування проблеми.

Ґрунтуючись на методологічних напрацюваннях чоловіка, Флоренс Клакхон створила Центр вивчення цінностей (The Kluckhohn Center for the Study of Values) і започаткувала метод Value Orientation Method – VOM. До дослідження автори методики залучили сільськогосподарські й розвинуті культури Південного Заходу Америки. Для характеристики п'яти констант дослідники використали категорії: добре, погано, нейтрально. Індивідуалістичні орієнтації дослідники визначили базовою характеристикою промислових країн, в яких превають автономія особистості, пріоритет індивідуальних цінностей над груповими, незалежність [5].

Запропонований дослідниками спосіб систематизації цінностей, кількісна (математична) методика опитування, дисперсійний аналіз вважають першими серед досліджень такого плану. Однак до недоліків дослідження вчені насамперед відносять методологічну неспроможність визначити пріоритетність позицій: чи колективні цінності впливають на формування особистісних цінностей (культуроцентристський підхід) чи навпаки особистість формує колективно-групові цінності, визначаючи формат культури (особистісно-орієнтований підхід). Результатом примирення двох позицій став концептуальний синтез цих підходів наприкінці 60-х років ХХ століття [2].

Підтвердженням основних тенденцій, які переважали в теоретико-методологічних пошуках, можуть стати і висновки У. Томаса і Ф. Знанецького у праці "Польський селянин у Європі та Америці", які запропонували акцентувати увагу на взаємозалежності індивіда, соціальної організації та культури.

Суголосними можна вважати і візії російського дослідника, психолога В. Дружиніна, який наголошує, що у крос-культурних дослідженнях експериментатор не може керувати культурними чинниками, які водночас обов'язково впливають на індивідуально-психологічні особливості. Хоча ідеалом для більшості західних дослідників і стало створення універсальних або вільних від культури методик. Тому на сьогодні не існує методичних підстав вважати зв'язок "культура – особливості психіки" причинно-наслідковим. Правильніше говорити про їх кореляційну залежність [13].

Відтак досить швидко дослідники зрозуміли, що результати, отримані на культурному і індивідуальному рівні аналізу, значно відрізняються. Тому відповідно до підходу, який пропонує російська дослідниця Т. Стефаненко, доцільно виокремлювати два рівні аналізу – індивідуальний і культурний, позаяк соціальна цінність підкреслює належність людини до суспільства в цілому, а індивідуальна – до власне особистості, яка засвоює його культурно-ментальні цінності у процесі акультурації і соціалізації [12].

Відповідно, на першому рівні аналізу розглядають варто ціннісні індивідуально-психологічні диспозиції, сформовані в певній культурі, а на другому – власне культуру, в яку включений індивід.

Важливими напрацюваннями, які вплинули на формування сучасної методології у межах крос-культурних досліджень, стали праці американського соціального психолога М. Рокича. Він виокремив два рівні цінностей: термінальний – цінності-цілі та інструментальний – цінності-засоби. У межах такого поділу дослідник виокремив ще 18 підтипів. До цінностей-цілей він відніс мудрість, здоров'я, матеріальне благополуччя, любов тощо. До цінностей-засобів – життєрадісність, незалежність тощо [10, 3-4].

Саме М. Рокича поряд з Р. Інглхардом вважають автором концептуалізації методологічних меж для сучасних емпіричних, зокрема порівняльних, досліджень цінностей, які на сьогодні активно

використовуються ізраїльським дослідником Ш. Шварцем, зокрема для з'ясування колективістських та/чи індивідуалістських пріоритетів досліджуваної культурної спільноти.

Важливим методологічним засновком можна вважати синтез функціонального та символічного підходів, запропонований Т. Парсонсом.

Дослідження Т. Парсонса лягли в основу запропонованих Е. Шилзом для дослідження культури п'яти вимірів ментально-культурних цінностей: універсалізм (общинність, конкретність, спеціалізація) – партикуляризм (відокремленість); досягнення – походження (статус, аскрипція); індивідуалізм – колективізм; афективність (емоціональність) – нейтральність; конкретність – дифузність (особливість – занурення). На підхід, запропонований Т. Парсонсом, у поєднанні з методикою дослідження Е. Шилза, і сьогодні спіраються у своїх напрацюваннях дослідники культурно-ментальних цінностей, зокрема Ф. Тромпернаарс [9].

При цьому, не заперечуючи важливості психологізму, дослідники підкреслюють, що вибір тих чи інших методів дослідження може характеризувати представників різних культур, а відтак, оскільки більшість психологічних теорій, як зазначається у колективній праці "Психологія і культура", формувалася з урахуванням західних реалій, вони можуть містити упередження індивідуалістичного характеру. Відтак, можливо, вони незастосовні до колективістських культур. Тому актуальним у даному випадку уявляється використання методів власне культурної психології, оскільки її представники приділяють першочергову увагу ґрунтовному вивченню феноменів однієї культури, використовуються еміс-елементи, а найбільш корисними вважають етнографічні, якісні методи. Фахівці з культурної психології, відповідно, начебто поєднують два рівні аналізу, тобто "бачать" проєкцію культури всередині людини. Далі автори праці наголошують на використанні крос-культурної психології, яка припускає використання як еміс-, так і етіс- складових і кількісних методи. Хоча, підкреслюють автори, зокрема, Г. Тріандіс, крос-культурна психологія більш "індивідуалістична" порівняно з культурною психологією. Відтак, наголошує дослідник, доцільно використовувати методи різних психологій, що дасть змогу говорити про формування нового підходу в межах універсальної психології, яка ґрунтується на інтеграції методів культурної, етнокультурної й крос-культурної психології [7].

Особливості колективізму-індивідуалізму також вивчалися у межах антропологічного напрямку дослідження культури, цікаві висновки щодо якого можна знайти в "Культурології" російського дослідника А. Беліка.

Зокрема, це насамперед стосується визначення зв'язку особливостей сприйняття, пізнання, мислення зі специфікою природного середовища, взаємодія яких була представлена так: природне середовище (екологія) – субстанціальна активність (економіка) – особливості виховання дітей (енкультурація). Ця взаємодія впливає на: 1) психологічні особливості особистості; 2) наявність або відсутність дитячої праці; 3) особливості ритуалів та інших проєктивних систем (магія, мистецтво, ігри). Дослідники М. Бекон і Г. Баррі на основі аналізу 104 традиційних суспільств встановили, що в економіці аграрних суспільств яскраво виражена тенденція до формування в дітей таких якостей, як слухняність, відповідальність, вихованість. Такому психологічному типу особистості характерні поступливість, лагідність, вміння жити в колективі.

У суспільствах мисливців і збирачів переважає установка на виховання самовпевненості, прагнення до індивідуальних досягнень і незалежності, що відповідає індивідуалістським нахилам [1].

Загалом таке розуміння актуальності психологічних підходів у поєднанні з якісними і кількісними методами дослідження підтверджує думку про необхідність пошуку в межах крос-культурних студій розумного балансу методів та підходів на основі наукової гетерогенізації та міждисциплінарності, особливо що стосується таких неоднозначних феноменів, як індивідуалізм та колективізм.

Відтак, як зрозуміло з вищезазначеного, дослідження дилеми колективізм-індивідуалізм були і залишаються найбільш розповсюдженими серед психологів (соціальних, етнокультурних, крос-культурних) та культурологів. Однак не залишаються осторонь і представники інших наук – філософи, соціологи, економісти та ті психологи, які представляють дослідження дещо в іншому ракурсі. Так, фахівці з вікової психології цікавляться тим, як засвоюється культура. Фахівці з соціальної психології й психології організації виробництва працюють з людьми, які вже належать певній культурі. Вони описують і пояснюють характер взаємодії, використовуючи спостереження, експерименти, контент-аналіз тощо, розглядаючи культуру "поза людиною" [7].

Активне включення результатів досліджень колективізму-індивідуалізму в підручники з організаційного менеджменту та корпоративної культури свідчить про підвищений інтерес до цих феноменів з боку менеджерів, управлінців різних рівнів, маркетологів та інших, на перший погляд, зовсім далеких від культурних проблем фахівців.

Тому не дивно, що сьогодні дослідники, зокрема В. Князєв, А. Іонова, Ю. Латов, І. Невлева, С. Хемпден-Тернер, Г. Хофстеде, Е. Холл, Ф. Тромпернаарс, І. Оучі, С. Ханді, Ф. Клакхон, Ф. Стродбек, С. Шварц та ін. наголошують, що особливості національно-метальних цінностей культури визначають характерні риси моделей управління, що визначено особливостями ціннісних орієнтацій та "ментальної карти", які, у свою чергу, зумовлені особистим життєвим досвідом людини, впливом соціального середовища, особливо морально-етичними нормами, які панують у суспільстві [11, 161].

Так, український дослідник В. Липов у статті "Інституціональні зміни: рушійні сили, суб'єкти і механізми здійснення" вважає, що крах реформ початку 90-х років ХХ століття у пострадянських країнах фактично пов'язують з особливостями соціально-культурної зумовленості господарської діяльності. Про це наголошується, підкреслює автор, зокрема, в працях, які, у свою чергу, свідчать про зростання серед культурологів

інтересу до інституціональної динаміки суспільства. А також навпаки – про зростання інтересу до впливу культури на формування суспільних інституцій. До останніх можна віднести такі праці: Ю. Власов "Культура реформаторства і реформування культури", Л. Харисон і С. Хантингтон "Культура має значення. Яким чином цінності сприяють суспільному прогресу", Е. Сото "Інший шлях. Невидима революція в третьому світі" та ін.), М. Райхлен "Чи впливає національна культура на стиль управління" та ін. [6, 107-114].

Саме міждисциплінарні напрацювання цих та низки інших авторів визначили теоретико-методологічні особливості нового напрямку досліджень – крос-культурного менеджменту як комплексу теоретичних, емпіричних і практичних знань про вплив культурних відмінностей у сфері історії, релігії, політико-правової і економічної систем на організацію і процеси управління [4, 113].

Що стосується загальних методологічних тенденцій у вітчизняних напрацюваннях, то, на думку української дослідниці О. Овчарук, закладені у вітчизняному науковому просторі кінця ХХ – початку ХХІ ст. нові тенденції філософування, засновані на культурологічних засадах, активізували спроби осягнути феномен культури як проблемне поле культурних смислів колективного людського існування, що, у свою чергу, зумовило переосмислення наукової спадщини видатних вітчизняних вчених у контексті сучасної культурологічної парадигми. Формування таких підходів органічно поєдналося з дослідженнями, що здійснювалися наприкінці 70-х років ХХ ст. Інститутом філософії Академії наук України і були пов'язані з вивченням проблем людини у сфері філософської антропології. Тоді ж розпочалося вивчення кількох аспектів культури – як формотворень духовного світу людини і як категоріальних структур, "світоглядних універсалій" духовності [8].

Водночас серед українських вчених активізуються міждисциплінарні дослідження в межах економіки та прикладного менеджменту, які свідчать про інтерес до соціокультурних аспектів інституціональних перетворень. Про це, зокрема, свідчать праці Ю. Палехи "Ключі до успіху, або Організаційна та управлінська культури", В. Липова "Мотивація інституціональних змін у трансформаційній економіці", "Інституціональні зміни: рушійні сили, суб'єкти і механізми здійснення", Д. Яранського "Концептуальні основи формування вітчизняної моделі управління", В. Корженко і Ж. Писаренко "Вплив культури на формування моделі управління: методика крос-культурного менеджменту", Т. Гайдай Т. "Теоретико-методологічні основи дослідження економічної ментальності", Н. Литвиненко і А. Пилипенко "Вплив культури на відносини державної і ринкової координації в Україні" та ін.

Тут, на нашу думку, варто, децю перефразовуючи висновки українського дослідника О. Корха, який вважає філософський дискурс репрезентативним щодо української культури, а ми повністю з ним погоджуємося, зазначити, що лише на основі міждисциплінарної методології можливі обґрунтовані порівняння і аргументовані висновки щодо наявності індивідуалістичних цінностей, зокрема в континуумі вітчизняної культури, їх специфіки, міри поширення і характеру впливу на розвиток нашого етносу; а також висновки щодо їх перспектив в умовах модернізації українського суспільства [3, 4].

Основною методологічною цінністю висновків українських дослідників можна вважати розуміння того, що сучасна українська гуманітаристика також наголошує на необхідності переорієнтування наукових досліджень у культурологічне русло, що, з одного боку, за неможливості іншого апелюватиме до необхідності плюралізації наукових підходів, а з іншого – дасть змогу виявити національно-сміслові проблеми культури з урахуванням антропологічної парадигми, яка акцентує увагу на ментально-психологічних аспектах її духовного, матеріального та інтеракціонального зрізу як сфери спільного побутування людей.

Загалом, незважаючи на прагнення дослідників змінити або доповнити перелік культурних вимірів, дихотомія індивідуалізм-колективізм залишалася незмінною. Незначними відмінностями можна вважати відхилення у змістовному наповненні цих понять. Утім, зміни у якісному теоретичному їх наповненні вплинули не лише на трансформацію підходів, а й на формування особливих методик виміру, що в майбутньому, на нашу думку, визначило і визначатиме відмінності у результатах досліджень різних авторів.

Відтак дослідження дилеми індивідуалізм-колективізм не втрачатиме своєї актуальності і в майбутньому, про що свідчать емпіричні (кількісні) крос-культурні дослідження, які продовжуються і в наш час. Основні положення, методи та висновки цих досліджень дають змогу сформулювати концептуалізоване уявлення про основні теорії, які вплинули на формування емпіричних методик дослідження індивідуалістських та/чи колективістських пріоритетів різних культур. Крім того, вони обґрунтовують загальні ідеї щодо майбутнього культурної дилеми індивідуалізм-колективізм.

Література

1. Белик А. Культурология. Антропологические теории культур /Белик А. – М.: Росс. гос. университет. – 1999. – 241 с.
2. История психологической антропологии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ethnopsychology.narod.ru/study/history/patterns.htm>.
3. Корх О. М. Проблема індивідуалізму (історико-філософський аналіз) /Корх О. М. //Автореферат дис... на здоб. наук. ступ. д. філософ. н. – Дніпропетровськ, 2002. – 36 с.
4. Костин А. И. Кросс-культурный менеджмент и политическая среда в условиях глобализации экономики / А. И. Костин, И. А. Костина // Вестник Московского университета. – Сер. 12 (Политические науки). – 2005. – № 1. – С. 103-131.
5. Куликова Л.В. Межкультурная коммуникация: теоретические и прикладные аспекты. На материале русской и немецкой лингвокультуры / Л. Куликова// Монография. – Красноярск: РИО КГПУ, 2004. – 196 с.

6. Липов В. В. Институціональні зміни: рушійні сили, суб'єкти і механізми здійснення /Липов В. В. // Наукові праці Донецького національного технічного університету (Серія економіка). – Вип. 103-1. – 2006. – С. 107-114.
7. Мацумото Д. Психологія і культура /Мацумото Д.. – СПб.: Медіа Груп, 2002. – 414 с.
8. Овчарук О. В. / Овчарук О. В. //Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2013. – № 2.
9. Парсонс Т. Ценности, мотивы и системы действия / Парсонс Т., Шилз Э., Олдс Д. // О структуре социального действия. – М.: Академический проект, 2002.
10. Руднев М. Г. Базовые ценности населения: сравнение россиян с жителями других европейских стран /Руднев М. Г. // Дисс... на соиск. науч. степ. к. социол. н. – М., 2009. – 191 с.
11. Соколов А. В. Феномен социально-культурной деятельности / А. В. Соколов. – СПб.: СПб ГУП, 2003. – 204 с.
12. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология / Т. Г. Стефаненко. – М.: Аспект Пресс, 2008. – 367 с.
13. Экспериментальная психология: Учебник для вузов / В. Н. Дружинин. – 2-е изд., доп. – СПб.: Питер, 2003. – 319 с: ил. – (Серия "Учебник для вузов").

References

1. Belik A. Kulturologiya. Antropologicheskiye teorii kultur /Belik A. – М.: Ross. gos. universitet. – 1999. – 241 s.
2. Istoriya psikhologicheskoy antropologii [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://ethnopsychology.narod.ru/study/history/patterns.htm>.
3. Korkh O. M. Problema individualizmu (istoryko-filosofskiy analiz) /Korkh O. M. //Avtoferat dys... na zdob. nauk. stup. d. filosof. n. – Dnipropetrovsk, 2002. – 36 s.
4. Kostin A. I. Kross-kulturnyy menedzhment i politicheskaya sreda v usloviyakh globalizatsii ekonomiki / A. I. Kostin, I. A. Kostina // Vestnik Moskovskogo universiteta. – Ser. 12 (Politicheskkiye nauki). – 2005. – № 1. – S. 103-131.
5. Kulikova L.V. Mezhekulturnaya kommunikatsiya: teoreticheskiye i prikladnyye aspekty. Na materiale russkoy i nemetskoy lingvokultur / L. Kulikova// Monografiya. – Krasnoyarsk: RIO KGPU, 2004. – 196 s.
6. Lypov V. V. Instyutsionalni zminy: rushiini syly, subiektiy i mekhanizmy zdiisnennia /Lypov V. V. // Naukovi pratsi Donetskooho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu (Serii ekonomika). – Vyp. 103-1. – 2006. – S. 107-114.
7. Matsumoto D. Pskhologiya i kultura /Matsumoto D.. – SPb.: Media Grupp, 2002. – 414 s.
8. Ovcharuk O. V. / Ovcharuk O. V. //Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv. – 2013. – № 2.
9. Parsons T. Tsennosti, motivy i sistemy deystviya / Parsons T., Shilz E., Olds D. // O strukture sotsialnogo deystviya. – М.: Akademicheskyy proyekt, 2002.
10. Rudnev M. G. Bazovyye tsennosti naseleniya: sravneniye rossiyan s zhitelyami drugikh yevropeyskikh stran /Rudnev M. G. // Diss... na soisk. nach. step. k. sotsiol. n. – М., 2009. – 191 с.
11. Sokolov A. V. Fenomen sotsialno-kulturnoy deyatel'nosti / A. V. Sokolov. – SPb.: SPb GUP, 2003. – 204 s.
12. Stefanenko T. G. Etnopsikhologiya / T. G. Stefanenko. – М.: Aspekt Press, 2008. – 367 s.
13. Eksperimental'naya psikhologiya: Uchebnik dlya vuzov / V. N. Druzhinin. – 2-e izd., dop. – SPb.: Piter, 2003. – 319 s: il. – (Seriya "Uchebnik dlya vuzov").

Романуцкий В. М. К проблеме формирования методологической гетерогенности в исследовании культурного измерения "индивидуализм-коллективизм"

В статье очерчено основные мировоззренческие трансформации та научные тенденции, которые способствовали формированию современных подходов в исследовании культурного измерения "индивидуализм-коллективизм" на основе научной гетерогенности, междисциплинарности и плюрализма. Существенное внимание уделено определению основных подходов та проблеме преодоления противоречий в приоритетности исследования индивидуальных или культурно-общественных детерминант в изучении индивидуализма-коллективизма.

Ключевые слова: индивидуализм, коллективизм, междисциплинарность, научный подход, методология, кросс-культурные исследования.

Romanutskyi V. The problem formation of methodological heterogeneity in studies of cultural dimensions "Individualism-Collectivism"

This article outlines the main ideological transformation and scientific trends that helped shape the modern approaches to the study of the cultural dimension "individualism – collectivism" on the basis of scientific heterogeneity, interdisciplinarity and pluralism. Special attention is given to the basic approaches to the problem and overcome contradictions in research priority of individual or cultural and social determinants in the study of individualism – collectivism.

The main controversy in the study of cultural phenomena that emphasize or individuality or collectivist priorities, prompted the creation of various scientific studies, particularly within the same field of knowledge to which the cultural and science. They often could not reach an agreement, which still determines the formation of the dispositions and values ekspektatsiy in society – people who care about satisfying their interests and needs, and then builds a culture according to his own purpose, which is reflected in the relevant motives, or culture, based on the idea of goal-setting, i.e. joint collective action. So appeal to their analysis seems important aspect not only for conceptual understanding of the phenomenon of individualism and collectivism, but also to justify the need for further research in the growing trend towards interdisciplinarity.

In the first phase the formation of research methodology dilemma individualism – collectivism influenced the development of quantitative methods based on traditional ethnology interaction with research technologies demography and sociology. To date, quantitative method in conjunction with an interdisciplinary methodology can be considered the ultimate in cross-cultural studies cultural dilemmas. However, the article pay attention to a number of new features and approaches that influenced the modern methodology of the study. In particular, the proposed Florence Klakhon and Clyde Klakhonom way to systematize values, quantitative (mathematical) methods of survey, analysis of variance among the first to find this kind of research.

Proof of the main trends that prevailed in the theoretical and methodological quest began conclusions W. Thomas and F. Znanetskiy in the "Polish Peasant in Europe and America," which proposed to focus on the interdependence of individual, social organization and culture.

Suholosnyny be considered and vision of Russian explorer Vladimir Druzhynin that emphasizes that today there is no reason to consider teaching communication "culture – especially the psyche" causal. Correct to talk about their correlation dependence.

Important achievements were the works of American social psychologist M. Rokicha, who along with Robert Inhlhardom author believes conceptualization of methodological limits for modern empirical, including comparative, research values, which are now widely used Israeli researcher S. Schwartz.

An important methodological premise can be considered the synthesis of functional and symbolic approaches proposed by T. Parsons. Research T. Parsons formed the basis for the proposed E. Shylzom for the study of culture mentally fifth dimension and cultural values.

Features collectivism – individualism also studied within the anthropological study of culture direction, interesting findings of which can be found in "Cultural Studies" Russian researcher A. Belik.

In addition, research dilemmas collectivism – individualism were and are most common among psychologists (social, ethno-cultural, cross-cultural) and cultural scientists, philosophers, sociologists, economists who study represent a somewhat different perspective.

Active inclusion of research collectivism – individualism in textbooks on organizational management and corporate culture indicates an increased interest in these phenomena by managers, managers at various levels, marketers and others, at first glance, quite far from the cultural problems professionals.

Among Ukrainian scholars activated interdisciplinary research within economics and management application, indicating interest in the cultural aspects of institutional change. It works Yu. Palyehy, W. Linden, D. Jaransk, V. Korzhenko, G. Pisarenko, T. Gaidai, N. Litvinenko, A. Pylypenko et al.

The main methodological value conclusions Ukrainian researchers can assume an understanding of the modern Ukrainian humanities also stresses the need to refocus research in the cultural mainstream.

In general, such an understanding of the relevance of psychological approaches in combination with qualitative and quantitative methods of research supports the view of the need to search within cross-cultural studies reasonable balance methods and approaches based on interdisciplinary research, particularly with regard to ambiguous phenomena such as individualism and collectivism.

Key words: individualism, collectivism, interdisciplinary, scientific approach, methodology, cross-cultural research.

УДК 364.28(744):379.8

Інна Михайлівна Сушицька
здобувач

ОСОБЛИВОСТІ ДОЗВІЛЛЕВОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ СІМ'Ї

У статті розглянуто дозвіллеву культуру сучасної української сім'ї. Значну увагу приділено вільному та дозвіллевному часу сім'ї, важливості його раціонального проведення. Досліджуються форми та методи організації сімейного дозвілля в сучасному українському суспільстві. Доведено, що правильно організоване культурне дозвілля виконує роль збереження та зміцнення сім'ї, зберігає традиції, має велике значення для виховання дітей, емоційно-духовного єднання подружжя.

Ключові слова: українська сім'я, вільний час, сімейне дозвілля, дозвіллева культура.

Сім'я – одна з найбільш стародавніх форм соціальної спільності людей. У сім'ї, через сім'ю, в умовах родинного побуту, праці, дозвілля формуються первинні ціннісні орієнтації та соціальні настанови молодого покоління. Сім'я, у силу своєї специфіки, є не лише осередком моралі, національних звичаїв і традицій, духовного і соціального досвіду народу, а й тією рушійною силою, яка спроможна забезпечити формування культури індивіда, духовне відродження та розвиток нації. Саме з сім'ї проростає культура й духовність – завдяки раціональному проведенню вільного часу і дозвіллевої діяльності.

Тема дозвілля, дозвіллевої діяльності сім'ї в нашій країні не втрачає своєї актуальності. Проблеми організації сімейного дозвілля стають об'єктом дослідження соціології вільного часу, культурології та педагогіки дозвілля, та визначені важливими серед фундаментальних наукових досліджень. Це, зокрема, праці присвячені: особливостям виховання дітей у традиційній українській сім'ї (О.Вишневський, В.Постовий); з'ясуванню місця і ролі культурно-просвітницької діяльності у духовному розвитку людини та сучасної української молоді сім'ї (Т.Алексєєнко, С.Анісімов, Л.Бойко, К.Гайдукевич); визначенню педагогічного потенціалу українських народних традицій і обрядів у виховному процесі (О.Воропай, М.Стельмахович, К.Журба, В.Скуратівський). У працях Н.Б.Бабенко, В.А.Воловика, В.М.Пічі, І.В.Петрової, О.М.Семашка, Н.М.Цимбалюк зроблено чимало в осмисленні соціальної та індивідуально-особистісної цінності вільного часу та дозвілля, їх соціальних функцій, тенденцій використання, джерел і шляхів збільшення.